

Trianoni emlékek Mosonmagyaróváron

2010. május 31-én fogadta el a magyar országgyűlés a „Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről” címet viselő törvényjavaslatot, melyben az 1920-as trianoni békediktátum aláírásának évfordulójára emlékező június 4-ét a nemzeti összetartozás emléknapjává nyilvánította. A köztársasági elnök június 3-án aláírta a törvényt, így az 2010. június 4-én hatályba lépett. A Parlamentben emlékülést tartott az országgyűlés, megszerezte számos megemlékezést tartottak, több településen Trianon-emlékművet avattak.

Mosonmagyaróváron 2010. június 3-án nyílt meg a *Trianoni emlékek* című kiállítás a mosonmagyaróvári Városi Kollégiumban, Németh Alajos kollégiumi nevelő, magánygyűjtő és a Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára Mosonmagyaróvári Részlegének anyagaiból; Beregszászi Balázs levéltáros, Németh Alajos és Simon Zsuzsanna kollégiumigazgató rendezésében. A rendezők a kiállítás létrehozásával kívántak méltó módon megemlékezni az első világháborút lezáró tragikus trianoni békediktátum 90. évfordulójáról, és az új emléknapot tartalommal megtölteni.

A kollégium növényekkel teli zöld folyosóján tíz fekvőtárlóban, tizenegy faliképen és további három falfelületen voltak láthatók eredeti és másolt dokumentumok, képeslapok, fotók, relikviák és egy egész tárlót megtöltő kítűző- és kítüntetés-gyűjtemény.

A helyi sajtómegjelentéseknek (Mosonvármegye, Lajta Press, Kisalföld), a Lajta Rádióban és a városi információs portálokon: www.mosonmagyarovar.hu, www.mores.hu való hirdetéseknél, ill. a Flesch Károly Művelődési Központban vetített *Vérző Magyarország* c. Koltay Gábor filmjével közös plakát, és a jó rendezvényszervezés meghozta az eredményét. A csütörtök délután 5 órai ünnepi megemlékezés a szakadó eső ellenére is több mint száz érdeklődőt vonzott. Belépéskor minden érdeklődő kapott egy kítűzöt, melyen Nagy-Magyarország képe volt látható, benne az anyaországgal és a Nemzeti Összetartozás Napja, június 4. felirat.

Az intézmény igazgatónője, Simon Zsuzsanna üdvözölte a megjelenteket, és majd egyórás, műsort ajánlott a közönség figyelmébe. A Himnusz közös eléneklése után Nádya Mária költő szavalta el a „Trianon kereszt” című költeményét, majd Kovács Zsuzsanna a Mosonyi Mihály Zeneiskola művésztanára hegedűn játszott a *Ház a határon* c. zenemű introdukcióját. Újabb vers következett Pap Brigitta kollégista előadásában, Ruff Andortól – a Mosonvármegye korabeli lapszerkesztőjének – „Magyar sóhajok” című háromrészes, 1921-ben írt hazafias költeményét hallgathatták. Ezután Varga Bálint történelem szakos középiskolai tanár, kollégiumi nevelő rendhagyó történelemórája következett „Lesz még ki-kelet Szepesség felett” címmel, a Szepesi Szövetségről, amely a két világháború között Magyaróváron is működött. Előadásában kifejtette a monarchia végi Nagy-Magyarország nemzetiségi viszonyait, hogy Trianon miatt hány százezer határon túlra szakadt, menekült az anyaországba és kereste az identitását nemzetiségtől független magyar érzelmüként. Majd az Igazságot Magyarországnak című dal volt hallható felvételről. Ezt egy vetített képes prezentáció követte a Mosonmagyaróváron található Trianonhoz köthető emlékek bemutatásával, emlékművek, sírok, utcanevek. A műsor Dobszay Károly: Ne féljeteik nem megyünk Haza c. versével folytatódott, amely a 2004. december 5-ei sikertelen népszavazás okán született. Bemutatásra került még a várpalotai Trianon Múzeum is képekkel és zenével, mely már a www.youtube.com is nézhető. Az ünnepi beszédet dr. Nagy István országgyűlési képviselő, és Mosonmagyaróvár város alpolgármestere tartotta. Beszélt az emléknap fontosságáról és törvényre emeléséről, de szólt az állampolgársági törvény módosításáról is. A megnyitó a Szózat és a Székely Himnusz eléneklésével zárult, a közönség ezután tekinthette meg a kiállítást tárlatvezetés és büfé keretében.

A kiállításban térképek, képeslapok, fényképek, bélyegek, kiadványok, különféle jelmondatú fejlcés papírok, az 1930-as évekbeli nemzeti színű revíziós plakátok, újságcikkek szerepeltek, továbbá a Nagy-Magyarország térkép megycímerekkel, a Pesti Hírlap Igazságom Magyarországnak c. történelmi, nemzetiségi, népességi térképe, ill. Nyugat-Magyarország elcsatolásra ítélt területeinek térképe. Képeslapok és bélyegek a határon túli városokról, várakról, tájakról a hozzájuk tartozó „visszatért” bélyegzőlenomattal, és ezekhez kapcsolódó felvidéki és erdélyi bevonulást megörökítő fényképekkel. A bélyegek és képeslapok felett pedig az akkori korszak emblematikus kispasztikája: a sziklát markoló öntvény-turul is helyet kapott.

Különféle korabeli hazafias versek voltak olvashatók: Ne bánts a magyart, Mindent vissza, Szegény Magyarország. '20-as évekbeli iratokon a „Csonka-Magyarország nem ország, Nagy-Magyarország mennyország”, a „Nem, nem, soha” bélyegzőlenomatokkal, e jelszavakkal és a „Hiszek egy”

szövegével ellátott iskolai füzetek is voltak. Programfüzetet láthattak lord Rothermere békerezviói mozgalmáról (1927) és gróf Teleki Pál magyar nemzetiségi politikai füzete is olvasható volt 1940-ből. Néhány lap látható volt a falakon a békeszerződést becikkelyező 1921. XXXIII. törvényből: az állampolgárság megszűnéséről, a hadsereg létszámcsoökkentéséről, a vasúti vonalak átengedéséről.

A kiállításban szerepelt az 1922. XXIX. törvény szövege a Soproni népszavazás emlékére, Az 1947. XVIII. párizsi békeszerződés lapjai, melyben egyedülállóan a volt Moson vármegye még megmaradt mosonmagyaróvári járás területéből három községet: Dunacsunyt, Oroszvárt és Horvátjárfalut ítéltek elcsatolásra Csehszlovákiának. Olvashatók voltak Magyaróvár város képviselőtestületének az 1920. és 1921. évi első határozatai, melyekben tiltakoztak Trianoni döntés ellen, majd Nyugat-Magyarország elcsatolása miatt. 1921 végéről pedig határozat született, hogy minden év utolsó testületi ülésén tiltakoznak Moson megye szétszakítottsága ellen, ezt 1943-ig be is tartották.

Moson megye 1921-ben – területei és ausztriai testvérei elvesztésére emlékezve – ünnepi és közgyűlési alkalmakkor a megyezászló felárboera eresztéséről határozott, mindaddig, míg a vármegye ezeréves egysége vissza nem áll. Ritkaságszámba mentek a bemutatott levelek aláírásai: Koós Károlyé egy 1934. évi erdélyi irodalmi oklevélen, Bajcsy-Zsilinszky Endréé egy 1927. évi MOVE mesterlövő oklevélen.

A Magyaróváron 1931. június 14-én megtartott Mosonvármegyei Revíziós naphoz kötődtek olyan levelek, mint pl. amit Lord Rothermere írt a helyi Szepesi Szövetségnek és a város polgármesterének; Herczeg Ferencé a Magyar Revíziós Liga elnökeként és Tormay Cecílié a MANSZ elnökéé. A falakon a Mosonvármegye és a Nyugati Hírlap korabeli helyi sajtótermékek cikkei voltak felnagyított méretben olvashatók, az itteni és a soproni tiltakozásokról, a német és horvát nemzetiségek magyarsághoz való ragaszkodásáról. A magyar békedelegáció különvonata 1920. január 5-én Moson vármegyén haladt keresztül, Lébényben gr. Bethlen István, Kimlén gr. Teleki Pál, Mosonban pedig gr. Apponyi Albert tartott beszédet, majd Királyhidánál hagyták el a magyar földet Párizs felé.

Nyugat-Magyarország Ausztriának ítélt területén Prónay Pál fővezér által Felsőőrön, 1921. október 4-én kikiáltott Lajta-Bánság alkotmánya is szerepelt a kiállításban. Volt még cikk arról is, hogy tíz év elmúltával az osztrákok még azon bántak, hogy nem kapták meg Sopront, Magyaróvár–Mosont és Pozsonyt. De helyet kapott a diadalmas első magyar óceánrepülő: Magyar Sándor és Endresz György is a „Justice for Hungary” repülőjükkkel az 1931. július 15–16-ai útjukról szóló híradás révén.

Látható volt a Magyaróváron, 1932. október 16-án felavatott monumentális Hírmashalom-Országzászló emlékmű – 9 méteres zászlórúdjal –, melyet közadakozásból a helyi Revíziós Liga állíttatott a régi bécsi országot mentén. Ez az emlékmű a város területén épült, örökmécesét bekapcsolták a város villamos hálózatába, amelyet a később tragikus sorsú dr. Sattler János polgármester vett át gondozásra és megőrzésre. Aztán, ezt 1949-ben egy éjjel rombolták le. Mellette volt látható a jelenlegi, a 2003-ban az evangélikus kertben, szintén közadakozásból – a hivatalos városi tiltakozás ellenére – felállított Trianon kereszt fotói.

A megnyitó műsorát rögzítette az egyik helyi televízió, a DUÓ TV, és interjú is készült az egyik rendezővel a kiállítás mondanivalójáról, beszámoló cikk jelent meg a régió hetilapjában, a Lajta Pressben, sőt már a youtube-on is látható egy összefoglaló „Nemzeti Összetartozás Napja Mosonmagyaróvár” cím alatt. A kiállítást nem csak helybeliek tekintették meg, hanem sok-sok határon túli gyermek is.

Mosonmagyaróvár volt a helyszíne – azon belül is a Városi Kollégium – a Kárpát-medencei Összmagyar Nemzeti Diákajnokságnak, amelyet városunkban a Gróf Széchenyi István Nemzetközi Labdarúgó Torna név fémjelzett, Széchenyi Moson megyei követsége és elhunytának 150. évfordulójára emlékezve. A Diákajnokság célja is a kárpát-medencei határon túli és anyaországi sportoló diákok kapcsolatának erősítése sporttal, kultúrával.

A kiállítás létrejöttéért köszönet illette még a Flesch Károly Kulturális Központot és a Fehér Ló Közösségi Házat a kölcsönzött tárlókért, ill. további magányújtóket: Hegyi Tibort, Molnár Zoltánt, Nagy Attilát és Szaló Istvánt.

Helyben bizonyosan, de lehetséges, hogy országosan is egyedülálló rendezvény valósult meg Mosonmagyaróváron, hogy egy oktatási intézményben ennyire szervezett keretek között emlékeztek meg a Nemzeti Összetartozás Napjáról. Megelőzve még a magyar parlament emlékülését is. Azóta már kormányzati szinten foglalkoznak az iskolások határon túli kötelező osztálykirándulásával, erősítendő a következő generációk nemzeti tudatát és összetartozásunkat.

A kiállítás és az ünnepi műsor sokszínűsége mutatja, hogy az oktatási intézmények a helyi levéltárak, múzeumok, helytörténészek és magángyűjtők, helyi előadóművészek bevonásával, milyen jó partnerségre lelhetnek egymásban az emléknep méltó megünneplése, nemzeti történelmünk megismertetése és a helytörténeti ismeretek terjesztés terén.

A tárlat egy hónapon keresztül volt látogatható hétköznaponként a kollégium nyitvatartási idejében. A kiállításról készült képek megnézhetők a www.varosikollegium.hu és a www.duoinfomovar.hu weboldalakon.

Beregszászi Balázs

A dél-erdélyi székely telepítés 1888–1911 között

Előzmények

A történelem során Hunyad vármegye legtöbbször határvidék volt. Ez néha előnyére szolgált, de legtöbbször hátráltatta politikai-társadalmi fejlődését. Előnye volt a kereskedelem szempontjából, hátráltatva a határok őrzését feltételező költségek és a XVIII. századtól elkezdődött, fokozódó bevándorlások miatt. Ez utóbbi események következtében a megszorított kisebbség 1848 után vérszemet kapott az akkori Nagy-Magyarország területén. Az elkövetkezendő 60 év alatt szinte nem zajlott le olyan gyűlés a budapesti parlamentben, amelyen a kisebbség ne követelte volna az úgynevezett jogait. Vonatkozott ez a tulajdonjogokra, a szólásszabadságra, az egyház helyzetére, az iskolákra, sajtókiadásokra. Bár a magyar kormány minden lehetséges jogot megadott nekik, gyakran a magyarság hátrányára, az elégedetlenség a kisebbség körében nem csökkent, hanem fokozódott. Olyan sajátos helyzetek álltak elő, amikor a magyar kormány által támogatott és a kisebbség nyelvén íródott sajtó a kormányt támadta, adómegtagadásra, lázadásra szólította fel a kisebbséget. Történelmileg bebizonyosodott, hogy a kormány nem ismerte a végeken fennálló helyzetet, csak a jelentésekből tájékozódott. A meleg irodákban és kényelmes borszékekben hozott intézkedések mind erről tanúskodnak.¹

Kutatásaim során a Hunyad Megyei Prefektúra Levéltárában egy ujjnyi betűvel, kézzel írt felszólítás vonta magára a figyelmemet, alatta géppel íródott szöveg. A gépelt írás 1904-ben még ritkaság számba ment, ezért is érdekesnek tűnt a szöveg. Utólag azon elmélkedtem, hogy a dokumentum megjelenhet-e? Bár országunk alkotmánya és a Helsinki Egyezmény biztosítja a szólás- és véleményszabadságot, azért még most is, közel húsz évvel az úgynevezett forradalom után abban a helyzetben vagyunk Erdélyben, hogy lehet mondani, amit szabad, és azt szabad gondolni, amit engedélyeznek az adott körülmények között. És ez a történelmi igazságokra is vonatkozik. Azonban kitarok elveim mellett. Amikor jó 30 évvel ezelőtt elkezdtem kutatásaimat, megfogadtam, hogy soha nem fogom a történelmi valóságot a papírhoz igazítani, hanem a papírt igazítom a valósághoz. Az ilyen nézőpontoknak nem egyszer lett kellemetlen vége. Céлом ismerem, és mindannyian Isten kezében vagyunk.

Térjünk az említett felszólítás szövegére, amely az Erdélybe és vele egyúttal a Magyarországra bevándorló hullámokról szól. Íme a tartalom:²

„ORSZÁGOS MAGYAR GAZDASÁGI EGYESÜLET
ÚGY IS MINT A
GAZDASÁGI EGYESÜLETEK ORSZÁGOS KÖZPONTJA
2398/1904

Hunyad vmegye
Tekintetes Törvényhatóságának
Déva

Midőn az „Országos Magyar Gazdasági Egyesület” az országgrészi kivándorlási kongresszusokat rendezte, többek között a kivándorlás egyik főökának jeleztetett ezen kongresszuson, a tömeges Galícia felőli bevándorlás.

¹ Vö. Dr. Meskó Miklós: Adatok és megjegyzések a Déva, Csernakeresztúr, Sztrigyszentgyörgy és Vajdahunyadi székely-csángó telepítésekhez. Székely füzetek 2. szám, 1996. június 28.

² Fond Prefectura Jud. Hunedoara, 1904/14-es dosszié.